

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

3. De Actuosa & Frigida.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

Simile de equis Sybaritarum.

morumque terrores educturi essent oratorem, His igitur saepe numero contingere solet, quod Sybaritarum equis ludionibus quidem illis, sed minime bellicosis: Quippe gens chorearum, ad insaniam vsque auida, etiam equos numerosè saltare docuerat, qui postquam ex saltationum umbraculis, in solem, & puluerem suat producti, Martis & tubarum ignari, nimis insulse compositis moribus lasciuientes, se, & totum exercitum perdiderunt: ita illi ab imis vnguiculis ad verticem vsq; venusti Rhetores, qui triumphat in lusionibus, in legitimis praelijs, si eandem teneant rationem, se, & causas in discrimen adducunt.

Itaque bene monet Quinailianus, actionem non esse delicias molliendam: alioqui nitida illa, & curata pronuntiatio insolitum laborem recusabit, ut afflueta gymnasijs, & oleo corporata, quilibet sint in suis certaminibus speciosa, atque robusta, si militare iter, faciesque, & vigilijs imperes, deficiant, & quaerant victores suos, nudumque sudorem.

De actione rudi, & vasta.

CAPVT II.

Moderata actionis cultura.

Neque tamen cum mollis, & compta repudiatur actio, eò deueniendum est, ut cum ijs sentiamus, qui rudem illa, & qualem impetus cuiusq; animo tulit, actionem iudicant fortiozem, & solam viris dignam. Est enim profectò ab arte moderata quaedam cultura capienda; Nam etsi praecipis istis in dicendo manifestè non utimur, tamen apparet, atque extat, vtrum aliquando dilectimus.

Vt enim (quod ait M. Tullius) qui pala ludunt, non vtuntur in ipsa lusione artificio proprio palaestrae: sed indicat ipse motus, didicerintne Palastram, an nesciant.

Sic in orationibus iudiciorum, concionum, Senatus, etiamsi non adhibentur gestus ex schola, facile est tamen intueti, vtrum is, qui dicat, liberaliter aliquando fuerit institutus.

Omnis quidem affectatio, ac nimis delicatus lepos inuisus est, & merito in serijs praesertim orationibus suspectus.

At ipse neglectus actionis incidit in aliud vitium rusticitatis, quae merito placere non possit.

Itaque, ut qui formae nimis student, elaborantque curiosius, delicate molitigi suspicionem non effugiunt: contra, qui omnino negligunt rigorem quandam animi, & duram speciem praefereunt austeritatis.

Non dissimili ratione, quae nimis excolitur actio, pueriles delicias sapit: quae profus contemnitur, in agrestem duritiem transit, quae auditores retinere non potest: tenendus est, ut in ceteris modus, & medium, in quo solet virtus consistere. Quamquam si in altero peccandum foret, facilius excusaretur simplex quaedam rusticitas, quam putidiuscula vocis, gestus, & habitus affectatio. Quod Philostratus dilertè notauit in Philisco, qui ad eò Antonino Imperatori ob infractam molliem actionis displicuit, ut immunitate, qua ceteri penè omnes sophistae gaudebant, excideret, vbi inter cetera notat,

Philost. in vita Philisci sophista.

ἡ τὴν σελὴν ἀσχημῶν ἔδοξε, καὶ τὴν φωνὴν μὴ ὀρθῶς, καὶ τὴν γλῶσσαν ὑψηλῶς, καὶ βλάπτειν ἐνέασεν οἱ μᾶλλον ἢ ἐκ τὰ νοσήματα. Veste, inquit, indecorus, voce penè effeminatus, lingua supinus, & alio quouis potius in dicendo, quam ad sensa respiciens visus est. Quam ob rem Imperator in Philiscum conuersus, eius os continuò repressit, angustas interrogationes ingerens; ad quas, cum Philiscus minime responderet: τὸ μὲν ἄνδρα, inquit Antoninus, δέχομαι ἐν κόμῃ, τὸν δὲ ῥήτορα, ἢ ἰσθμῶ, & cum sibi, ob sedem Athenis datam, immunitatem quoq; concessam dicitaret, respondit Imperator, se non διὰ μικρὰ καὶ ὀλίγα, να λογάρα, immunitatem concedere. Ita ille vitio praeuae actionis irrisus, & multatus est.

Actionis delicata rigida censura.

De actiuosa, & frigida.

CAPVT III.

Est plebeiorum feruè hominum sensus, ut nullam putent egregiam, nisi quae potent indignetur, actionem, in qua & rigidi vultus toruitas, & clamorae fauces, & vox viulans, & pedis suppletiones, & brachiorum remigatio, & totius corporis dissoluta quaedam, atque intemperans iactatio: quae tamen agendi ratio, quam parum synceta sit, & prudens, declarant summorum Oratorum de pronuntiatione iudicia.

Actiuosa

Demosth. de clamoribus iudicium.

Siquidem Demosthenes eorum perstringens incitiam, qui, vt. valentissimum quemque lateribus, ita optimum iudicarent Rhetorem. Præclare monuit Oratores, non ex voce, sed ex mente dignoscendos, οὐκ ἐκ τῆς φωνῆς ἀλλ' ἐκ τῆς γνώμης.

At M. Tullius clamoros illos latratores: elaudis similes esse dicitabat: sicut enim hi ad equum imbecillitatis suæ per fugium, ita illi ad clamorem, ignorantia suæ præsidium concurrunt. Hoc deinde clamore, quasi robusto iumento ferocius inuecti, apud imperitos quosq; tripudiant. Sed nunquam Homerus Stentorem inter oratores numerauit, ne magis hoc nomine possint fieri eloquentes, quam baiuli citharædi.

Itaque, licet promptissimum sit eloquentiarum vox firma, & robusta, nec tamen nimia contentione politis auribus officiat, prouidentum est.

Carnæades, vt clamorosus arguitur.

Nec immeritò Carnæadem Stoicum, nondum tantæ apud Philosophos autoritatis, in gymnasio dissentem, misso quopiam gymnasiarchus monuit, vt vocem acutam remitteret: Erat enim natura vocalissimus. At cum ille respondisset, Da mihi vocis modum: Non ineptè occurrit, Do eum qui recum: sermocinatur.

Ex quo fit, vt prolocis, & auditoribus conformanda sit vox, ne aut nimis demissa sit, aut etiam sonantius, quam necesse sit, exiliat.

Multò verò magis gestus prudenter est temperandus, ne in calore orationis, præter modum subsultans efferatur.

Hæterij Augustus Imperator, sumpta à curribus metaphora, dicitabat, seruum à tergo perorans habuit, qui ardore quodam eloquentiæ vehementius procurrentem, tactu uelitis, moneret, & ad æquitatem orationis reuocaret.

Quintus Hæterius, quem sufflaminandum Augustus Imperator, sumpta à curribus metaphora, dicitabat, seruum à tergo perorans habuit, qui ardore quodam eloquentiæ vehementius procurrentem, tactu uelitis, moneret, & ad æquitatem orationis reuocaret. Dicit non potest, quantum à veteribus exagitata fuerit ea, quæ in rebus etiã modicis certitur apud complures insolens totius corporis, vbi nihil opus est, iactatio.

Titius salratio. Cicero in Bruto.

Sextus Titius, homo loquax, & acutus, tam solutus, & mollis fuit in gestu, vt saltatio quædam nasceretur, cui saltationi Titius nomen esset, ita actiuosus orator triualibus etiam probris concisus, eius vitij deformitatem magis insignem reddidit.

Quintil. lib. 11.

Nec temperatior fuit Manlius Sura, quem cum Domitius Afer multum in agendo dif-

curstantem, salientem, manus iactantem, eorum deicientem, ac roponentem vidisset, non agere dixit, sed satagere, hoc est frustra, miscere que conari. *Oratoris est agere, non fatigere.*

Alij hac corporis agitatione minimè contenti, multa passuum millia, vt ille Virginij antisophista, declamant, contra quos lineam merito Cassius Seuerus poscere solebat, vt aliquem excursionis terminum, qui in stadijs adhiberi solet, constituerent.

Alij mentum intorquent, alij femur, & frontem in nugis feriunt, alij pulpitum perpetuis ictibus terunt: Nonnulli etiam capillos velunt, quod Socrati ardore mentis incitatissimo contigisse, narrat Diogenes Laertius.

Hæc sanè vitia sunt actionis profus illaudata, quæ cum omnes dedeçant, maximè tamen graues personas, & sedatas orationes: et suu oratore plurimum laudis obtineant affectus, nunquam tamen ita debent esse immoderati, vt extra se exillire orator videatur, alioquinisi permoitionis ipse potens fuerit, contemptus efficitur.

Deinde grauitati non parum officere solet crebra illa corporis iactatio, & iuuenilis motus ostentationem habet non mediocrem.

Contra, quæ sine hac gestulatione sapientum voces exprimuntur, ex tranquillo mentis sacrario, quasi ex oraculo fluere videntur, & ideo ad persuasionem plus habent firmitatis. *Sedata gravis persona oratio, quasi ex sacrario prodire videtur.*

Quamquam in eo magna est argumenti ad dicendum propositi habenda ratio, & alia sedate, alia seuerè nonnunquam, & atrociter dicenda sunt, nunquam tamen insanè, quod ijs accidit, qui in nugis tragica, & vuluanti voce lasciuunt.

Aliorum longè dispar est ratio, qui adeo miserè, & frigide dicunt, vt vbi irasci, tonare, ac fulgurare oporteat, non magis ardescant, quam gallinæ madidæ, & lectoris tono Thyeæstas exercitationes decurrant. *Alto frigida.*

Hoc vitium in M. Callidio, Q. Gallo accusatore præstringit M. Tullius. Cum enim affirmaret se testibus, chirographis, questionibus, probaturum sibi à reo fuisse præparatum venenum, sed interim rem atrocem, remisso vultu, languida voce, ac reliquo gestu parum concitato pronuntiaret; M. Tullius, Tu, inquit, nisi fingeres, M. Callidi sic ageres? Ex actione colligens, illum non ex animo loqui.

Qui sunt ita affecti ad consolandos in ualenti-

Oratoris est agere, non fatigere.

Sedata gravis persona oratio, quasi ex sacrario prodire videtur.

Alto frigida.

Cicero in Bruto.

rudinario egrotos magis, quam ad grandiores orationes sunt idonei; & quamquam occurrunt nonnunquam tempora, & auditores, apud quos ipsi sunt valde apti, vt apud Ateopagitas, qui res simplici oratione narrati, nullis vero motibus exaggerari, incendive iuebant.

In hoc genere magna, & ætatis, & personarum, & rei ad dicendum propositæ habenda est ratio: quadam enim sunt, quæ gestum nullum ferunt, sed quod simplicius dicuntur, eò plus habent ad persuadendum roboris: Contrà, gestus si quid artis oleat, de fide, & autoritate dicentis nonnihil detrahit.

Alia tempora de industria promunt eloquentiam; alia celant; & eius percillidè declinant opinionem, omnia rerum momenta prudentissimo præsertim oratori sunt expendenda, & vt styli, sic actionis quoque adhibenda est varietas.

De Cantu, & monotonia.

CAPVT. IV.

Sed nos errata, quæ in actione contingere solent, plenius agnoscamus. Ominino, vt sea tota in pronuntiationem, & gestum diuiditur; ita vocis, & corporis vitia sigillatim expendenda sunt.

Quo in genere primùm est, & familiarissimum cantus, quod inutilius sit, an fœdus dubitare se dicit Fabius: appellatur istud à nonnullis Caricum vitium, & xaxixxmobz, quod Cares, vt lamentabili cantilena supra ceteros delectati, locum proverbio dedere: ita etiam febiles Rhetores habuerunt, quos pene cantasse in epilogis testantur Marcus Tullius, & Fabius Quintilianus: Si quis autem quærat, quid sit cantus, dixerim esse clamorant quandam, & subsultantem vno ferme tenore veniant.

Primùm igitur animaduertas in cantoribus *monotoniam*, hoc est vocem etiam in cantu, vnius semper tenoris, similem tabulis, quas *monotoniam* appellant. non quod non habeant aliquam modulorum disparitatem, quam cantus necessariò solet includere, sed quod desit illis aucupium gratissimæ varietatis, qua pro argumentorum dissimilitudine suam naui oratores perspergunt actionem.

Itaque, si narratiunculam quandam in submissò genere dicendi cantores percurrant, vbi

minimè affectatus requiritur pronuntiationis lepos, insurgunt, inclamant, cantant, nec alio tenore dicunt, *fer vinum, fer aquam, o puer, vel, nam postquam venit hic ad balneas, cepti defricari, quam, O Cheronka perniciosus aget is transfuga ad Barbaros Booriatigemiscite Heroum anima, ad Plataas vici sumus.* Deinde quicquid dicunt, tanta voce, tantaque contentione spiritus pronuntiant, vt ægrè possent submittere, & in exilem sonum delectere possint, sed vox semel incitata, quasi effrenis Numidarum equus ruit, & nulla moderatione temperatur.

Accedit inter eosdem semper limites subsultans quidam puerilis tonus, quo vox in alijs muliebriter frangitur, in alijs perquam febiliter vllulat, ad summum totam pronuntiationem corrumpit.

Secundum illud quidem est in oratoribus, *Cantus* (vt ait Quintilianus) & inutile vitium, fœdum propter inflexiones muliebres, & vllulationes: inutile propter frigus, & fructus inopiam. Nihil magis officit perouasione, nihil minus afficit nauum auditorem, nihil vno oratore indignius.

Quare, quicumque hanc agendi rationem sequantur, paucis fortasse mulierculis, & auribus vultu plebeijs placent, à viris prudentibus, non secus ac declamatores pueri audiuntur, qui nec delectare, nec prodesse possunt.

Quamquam evenit sæpè, vt istud, quicquid est vitij, tum sanctitatis, tum doctrinæ virtutibus nonnulli sacri Oratores tegant; tamen si hanc eloquentiæ maculam eluerent, longè gratior eorum, addo etiam vtilior in publicum manaret oratio.

Radix vt plurimum huius mali pullulat in scholis, in quibus pueri rebus tragicis, & grandibus assueti, quæ vocis contentiones, & alios flexus desiderant, rati omnia eodem tenore pronuntiant; & in hac vocis infractione pulchritudinem quandam extare eloquentiæ, res ciuiles, minutas etiam plerumque, vel festiuas; eodem spiritu dicunt, & pronuntiant, videre est etiam adulescentulos in infimis scholis delitescentes; (ita dulcium vitiorum illecebra trahit imitatores;) Despauterianos versus recitare, non secus, ac si Miloniana perorationem, aut priami eadem, aut Niobes lachrymas declamarent.

Hoc demùm vitium in theatris alitur, vbi

torui, & furiosi, & vllulantes, & ad insaniam vsque

Cantus
appellatur
Caricum
vitium.
Sud. &
Dab. l. 11.

Cantores
non habent
voci va-
rietatem.

Radix
ortus can-
tionis.

Educatio
cantus.